

HÖGSTA FÖRVALTNINGSDOMSTOLENS DOM

Mål nr
3546-10
3548-10

meddelad i Stockholm den 28 juni 2011

KLAGANDE

Socialnämnden i Lessebo kommun
Box 13
360 50 Lessebo

MOTPART

AA

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Kammarrätten i Jönköpings dom den 17 maj 2010 i mål nr 421-10 och 422-10,
se bilaga

SAKEN

Bistånd enligt socialtjänstlagen

HÖGSTA FÖRVALTNINGSDOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta förvaltningsdomstolen avslår överklagandet.

YRKANDE M.M.

Socialnämnden yrkar att Högsta förvaltningsdomstolen ska slå fast att AA inte har rätt till ekonomiskt bistånd för den aktuella perioden och anför bl.a. följande.

Dok.Id 107077

Postadress
Box 2293
103 17 Stockholm

Besöksadress
Wallingatan 2

Telefon
08-561 676 00

E-post:
hogstaforvaltningsdomstolen@dom.se

Telefax
08-561 678 20

Expeditionstid
måndag – fredag
08:00-12:00
13:00-16:30

Mål nr
3546-10
3548-10

AA:s ansökan om försörjningsstöd avslogs eftersom hon inte medverkade i de åtgärder som socialförvaltningen ansåg var relevanta för att hon skulle kunna få ett arbete. Socialnämnden har inte kunnat hjälpa henne till ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden trots många olika åtgärder. Hon har haft svårt att lära sig svenska språket under SFI-studier i mer än fyra år och svårt att förstå arbetsuppgifterna på praktikplatser. En arbetspsykolog gjorde den 12 november 2008 bedömningen att AA hade en blockering och borde träffa en psykolog. Mot bakgrund av detta ansåg socialnämnden att det fanns fog för att utreda om AA behövde mer stöd för att hitta ett arbete. För att få detta utrett behövdes att en remiss skickades till habiliteringen och därför hänvisades AA till vårdcentralen i Lessebo.

För att det ska vara möjligt för socialnämnden att hjälpa människor att bli självförsörjande måste individens behov av stöd och hjälp utredas. I begreppet utredning ingår att kartlägga och klargöra en individs behov. Relevanta krav måste ställa på en biståndsmottagande för att finna en väg till arbete. Eftersom AA inte ville delta i utredningen bedömdes hon inte ha gjort vad hon kunnat för att bli självförsörjande.

AA har inte yttrat sig i målet.

SKÄLEN FÖR AVGÖRANDET

Rättslig reglering

Enligt 4 kap. 1 § första stycket socialtjänstlagen (2001:453), SoL, har den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt. Den enskilde ska genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå och biståndet ska utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv.

När det gäller förutsättningar för rätt till ekonomiskt bistånd uttalades bl.a. följande i förarbetena till den tidigare socialtjänstlagen (prop. 1979/80:1 s. 195).

Mål nr
3546-10
3548-10

Det ekonomiska biståndet kan ofta behöva kombineras med andra sociala tjänster. Dessa skall utgöra erbjudanden, varför det i princip bör vara möjligt för den enskilde att efterfråga en viss social tjänst, t.ex. ekonomisk hjälp, och samtidigt avstå från erbjudanden om andra insatser, som avser behandling. Detta innebär emellertid inte att socialtjänsten är förhindrad att ställa vissa villkor. Tvärtom förutsätter rätten till bistånd att det föreligger ett faktiskt behov och att behovet inte kan tillgodoses på annat sätt.

Vidare uttalas att socialtjänsten måste så långt som möjligt i samråd med den enskilde klara ut hur ett fortsatt hjälpbehov ska kunna förebyggas. Det kan gälla t.ex. krav på den enskilde att genomgå läkarundersökning av hälsotillstånd och arbetsförmåga eller goda lämpliga rehabiliteringsåtgärder som syftar till att han återvinner eller förbättrar sin arbetsförmåga (a. prop. s. 196).

Socialnämnden får, som ett villkor för försörjningsstöd, begära att en biståndstagare deltar i praktik eller andra kompetenshöjande insatser som anvisas av nämnden (4 kap. 4 och 5 §§ SoL). I förarbetena till motsvarande tidigare bestämmelser anförs bl.a. följande (prop. 1996/97:124 s. 77).

Krav på deltagande får dock inte ha karaktären av att människor i sociala nödlägen utnyttjas eller utsätts för krav som inte är relevanta och sakligt grundade på behov av kompetensutveckling. Det är inte meningen att bestämmelsen ska användas för personer som har problem av mer personlig natur, som t.ex. allvarliga missbruksproblem eller andra klart uttalade sociala problem. I dessa fall måste socialtjänsten först på annat lämpligt sätt hjälpa denne med stöd eller andra vårdinsatser.

Socialtjänstens verksamhet ska enligt 1 kap. 1 § tredje stycket SoL bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet.

Enligt 3 kap. 5 § första stycket SoL ska socialnämndens insatser för den enskilde utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne och vid behov i samverkan med bl.a. andra samhällsorgan.

Mål nr
3546-10
3548-10

I 11 kap. 1 § första stycket SoL föreskrivs att socialnämnden utan dröjsmål ska inleda en utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden.

När det gäller vilken omfattning en utredning får ha utan att den enskilde själv har gett sitt godkännande framgår av förarbetena till den tidigare lagen bl.a. att det inte finns något behov av befogenheter för socialnämnden att mot en enskilds vilja genomföra läkarundersökning. En grundläggande princip är också att ett intrång i den enskildes integritet ska vägas mot de intressen som myndigheten ska tillgodose genom sitt beslut. Om en enskild själv söker nämndens bistånd, bör uppgifter till grund för beslutet hämtas främst från den enskilde själv (prop. 1979/80:1 s. 398 ff.).

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

Frågan är om AA kan anses skyldig att genomgå en psykolog- eller läkarundersökning som ett led i utredningen av förutsättningarna för hennes rätt till ekonomiskt bistånd.

För att bedöma en enskilds rätt till bistånd enligt SoL krävs att socialnämnden utreder biståndsbehovet. En person som ansöker om bistånd måste bidra till utredningen bl.a. genom att lämna underlag om sin ekonomiska situation. För en bedömning av biståndsbehovet på längre sikt krävs också en utredning av den enskildes möjligheter att bli självförsörjande. Den enskilde måste visa att han eller hon vidtar konkreta åtgärder för att ta sig in på arbetsmarknaden genom att söka arbete eller utbilda sig.

När det gäller utredning av eventuella svårigheter att bli självförsörjande som hänför sig till mer personliga förhållanden ska följande beaktas. SoL bygger på principer om frivillighet och samråd med den enskilde inför beslut om olika insatser enligt lagen. Socialtjänstens insatser ska präglas av respekt för människors självbestämmande och integritet. Det hindrar inte att en biståndssökande som hävdar att han eller hon på grund av fysiska, psykiska eller andra personliga problem har svårt att bli självförsörjande kan avkrävas läkarintyg eller annan utredning om sina svårigheter. En annan sak är att kräva att en

Mål nr
3546-10
3548-10

biståndssökande ska genomgå en läkar- eller psykologundersökning trots att han eller hon inte anser sig ha några sådana problem och motsätter sig en undersökning.

Missbrukare kan inte vägras bistånd på grund av att de inte följer behandlingsplaner mot missbruket (RÅ83 2:70 och RÅ84 2:86). Högsta förvaltningsdomstolen har konstaterat att lagstiftaren inte velat ge socialtjänsten möjlighet att vid prövningen av rätten till försörjningsstöd uppställa andra krav än vad som följer av 4 kap. 4 – 6 §§ SoL (RÅ 2009 ref. 103).

Ett krav på att den enskilde ska underkasta sig en psykolog- eller läkarundersökning saknar lagstöd under de omständigheter som föreligger i dessa mål. Överklagandet ska därför avslås.

Mats Melin

Gustaf Sandström

Annika Brickman

Anita Saldén Enérus

Helena Jäderblom

Lisbeth Molander
Kanslichef

Avd. I

Föredraget 2011-06-01

Målet har föredragits av justitiesekreteraren Ann-Charlotte Borlid.